

1 juni 1946

D·N
1/6 1946.

Folkstyrelse och frihet

Det demokratiska statsskicket säges ofta vara kännetecknat av två särskilda förhållanden. Dels att styrelsen handhas i överensstämmelse med majoritetens vilja. Dels att medborgerlig frihet råder, dvs. att rätt finns att debattera, att bilda partier och andra politiskt verksamma organisationer, över huvud att fritt ge till känna sin mening i frågor rörande statens verksamhet.

Denna definition är icke klar, och den leder i praktiken till svårigheter. För det första kan med majoritetsstyre eller styrelse i enlighet med majoritetens vilja menas två skilda saker. Antingen att själva styrelsesättet tillkommit genom beslut av majoriteten eller i varje fall godtas av denna. Eller att det faktiska utövandet av styrelsemakten, hur denna än är beskaffad, i stort sett gillas av majoriteten. För det andra uppstår frågan: föreligger icke ett slags demokrati, om majoritetsstyre i endera eller båda av dessa former är för handen, även om medborgerlig frihet inte finns? Måste man ej, kort sagt, erkänna existensen av folkstyrelse när folket självt står bakom styrelsesättet, oberoende av om folket kräver politisk frihet eller inte?

Frågeställningen är aktuell. Sedan ett årtionde förklarar sig alla diktaturer vara "i egentlig mening" demokratier. Den medborgerliga friheten i form av debattfrihet, frihet att bilda föreningar och partier är visserligen, säger man, beskuren eller undanröjd, men det har skett i överensstämmelse med folkets önskan. Och, vad mera är, den styrelse som sålunda kommit till stånd är en folkstyrelse i ordets sanna mening, ty den styr med folkets understöd och till dess belåtenhet. Det vore orimligt att i demokratins namn hindra folket att få den styrelseform det vill ha.

502

För kommunism, fascism och nazism är denna tankegång avgörande då de gör anspråk på att representera demokratin, till och med den enda äkta demokratin. I alla stater är för närvarande konkurrensen om hedersordet demokrati hård, och kommunisterna är icke de minst ivriga pretendenterna. De pekar på Ryssland: folket står enigt bakom den kommunistiska ordningen, det har självt önskat den, alltså är den demokratisk. Detta sätt att resonera sprider sig till helt andra grupper. Tidningar som icke kan beskyllas för diktatursympatier talar om två former av demokrati, den västerländska med, den ryska utan medborgerlig frihet. En ansedd statsvetenskapsman (professor Lagerroth), som står över varje misstanke, antyder i ett nyligen utgivet arbete att "det folk får anses fritt som självt givit sig den statsform det har och jämväl trivs därmed".

Dessa underligheter sammanhänger med den nyss angivna definitionens brister. Det går icke att skilja mellan majoritetsstyre och politisk frihet, att tänka sig majoritetsstyre utan frihet. Att en författning som sanktionerats av folket icke behöver garantera majoritetsstyre för framtiden är uppenbart; den kan rent av tänkas koncentrera makten hos en monark och helt avskära folket från delaktighet i statsstyrelsen. Men även om styrelsen ständigt kan åberopa sig på folkets godkännande, föreligger icke majoritetsstyre inom ett ofritt folk. Det likgiltiga godtagande från folkets sida, som ofta var för handen i de gamla enväldena, är något helt annat än demokrati. Den allt starkare följsamhet som i den moderna diktaturen inträder genom bestraffandet av varje kritisk tendens i förening med statlig propaganda är också något annat än demokrati. Under ett sådant system försvinner efter hand varje opinionsbildning i demokratins mening, själva tanken på ett ställningstagande oberoende av de härskaendes direktiv dör bort. Talet om majoritet och minoritet blir meningslöst då friheten är totalt undanröjd.

Är det då möjligt att en folkmajoritet frivilligt avsäger sig makten

602

för sig och sina efterkommande? I äldre debatt syntes detta uteslutet. Man utgick från att folket till det yttersta skulle försvara en vunnen maktställning. Framför allt förutsattes att de ledande politikerna och partierna i en demokrati klart och ärligt skulle fastställa sina mål. Det är främst denna senare förutsättning som brustit. Då kommunisterna i Ryssland år 1917 uppnådde en betydande röstsiffra — ehuru icke majoritet — hade de ej proklamerat sin avsikt att upprätta en diktatur, utan lovat fred och uppdelning av jorden. Då nazisterna i Tyskland 1930—1932 blev landets starkaste parti — ehuru ej heller de vann majoritet — förkunnade de icke diktaturens nödvändighet, utan lovade åt skilda folkgrupper önskade reformer. Diktaturpartierna har alltså kommit till makten genom att lova en sak och göra en annan. På denna väg är det icke uteslutet att en majoritet av folket oavsiktligt kan lockas att rösta för demokratins avskaffande.

Att majoritetsstyre och politisk frihet oupplösligt hör samman måste stå klart för varje demokrat. Utan frihet finns ingen folkstyrelse, ty denna är, enligt Lincolns ord, en styrelse icke blott för folket, utan också av och genom folket. Genom att kalla den styrelse fri eller demokratisk under vilken ett folk berövas rätten att debattera, kritisera och bilda politiska organisationer, under vilken själva förutsättningarna för en opinionsbildning förintas, gör man sig skyldig icke endast till ett brott mot elementär förnufts-mässighet. Man ger därmed också ett vapen åt de diktaturriktningar som är demokratins farligaste fiender.

47
50
60
157